

OBNOVA VAZMENOG BDJENJA U "VJESNIKU BISKUPIJE ĐAKOVAČKE" (1952-1958)

Zvonko Pažin

Uvod: Povijesne pretpostavke

Kad je 9. veljače 1951. objavljen *Ordo Sabbati Sancti instauratus*¹, iznenađenje je bilo veliko čak i među samim članovima Kongregacije obredâ. Naime, Pio XII. je 28. svibnja 1948. osnovao Komisiju za liturgijsku obnovu koja je radila u najvećoj tajnosti i priredila navedeni *Obnovljeni red vazmenoga bdjenja*². Taj je Red donesen *ad libitum* i *ad experimentum*. Valja svakako spomenuti da je obnova Vazmenog bdjenja rezultat liturgijskog pokreta ovoga stoljeća, kojem je Odo Casel dao izvanredan doprinos istraživanjima o otačkoj liturgiji, posebice o načinu slavlja Uskrsa³. Kad se u 2. st. počeo slaviti godišnji Vazam, on se i sastojao u Vazmenom bdjenju. Međutim, od 7. st. bdjenje je počimalo već u 14 sati, a misa bi započimala s pojavom prve zvijezde. Pio V. je 1566. k tome dokinuo i poslijepodnevnu misu tako da se "bdjenje" (u nas poznato kao "Uskrsnuce") slavilo već u subotu prijepodne kada bi se - o podnevnom suncu - pjevalo Kristu koji "razbija tamu ove noći"⁴.

Prema obnovljenom Redu Vazmeno se bdjenje imalo nakon drugih stoljeća, u skladu s drevnom tradicijom, slaviti noću i to tako da misa počne oko ponoći i između subote i nedjelje. Mogućnost slavlja Vazmenog bdjenja prema ovom Redu bila je produžena 1952. na tri godine, te 1954. na još jednu godinu, da bi 16. studenog 1955. ovaj Red, zajedno s obnovljenim redom cijelog Velikoga tjedna, bio određen za cijelu Crkvu. Ušao je u uporabu 1956.⁵ Do obnove Velikoga četvrtka i Velikoga petka moglo je doći nakon što je dekretom *Christus Dominus* već bio ublažen euharistijski post i omogućeno

1 AAS 47(1951) 218.

2 Usp. povijest liturgijske obnove jednoga od najznačajnijih njezinih tvoraca: A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975)*, CLV - Edizioni liturgiche - Roma 1983, 21-22.

3 Usp. O. CASEL, *Art und Sinn der ältesten christlichen Osterfeier*, u: *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft*, 14(1938)1-78.

4 Za povijesni pregled usp. P. JOUNEL, *L'anno*, u: A. G. MARTIMORT (prir.), *La Chiesa in preghiera IV - La liturgia e il tempo*, Queriniana Brescia 1984, 49-185, ovdje 58-59 s pripadajućom bibliografijom.

5 *Ordo Hebdomadae Sanctae Intrauratus, Editio iuxta typicam Vaticanam*, Ratisbonae 1956. Usp. također: S. MARSILI, *La liturgia, momento storico della salvezza* u: S. MARSILI (prir.), *Anàmnesis* 1, Marietti, Casale Monferrato 1974, 31-156, ovdje 85-86.

slavljenje večernje euharistije⁶. Cjelovit hrvatski prijevod pojavio se tek 1967., uoči nove reforme cijeloga Misala koja se zbila 1970.⁷ Za razumijevanje novih obreda bile su veoma korisne prethodne napomene: Opća naredba kojom se obnavlja liturgijski obred Svete sedmice. Naputak za pravilnu primjenu obnovljenog obreda Svete sedmice te Odredbe i upute o obnovljenom obredu Svete sedmice⁸.

U to je vrijeme na hrvatskom govornom području *Vjesnik biskupije đakovačke* bio jedini katolički časopis i jedino sredstvo priopćavanja koje je bilo na raspolaganju za promicanje novog Reda Vazmenog bdjenja. Pokušat ćemo prikazati kakvog je odjeka ovaj događaj, od izuzetnog značenja za cijelu Crkvu, našao u VBD⁹. Usredotočit ćemo se na Vazmeno bdjenje, a tek uzgredice na ostale dane Velikoga tjedna. Materijale za propovijed nećemo obrađivati, iako su i oni, zacijelo, bili prožeti obnovljenom liturgijom.

1. Prva obnova Vazmenog bdjenja 1951-1953.

a) U broju od veljače 1952.¹⁰ prvo se ukratko daju upute o promjenama u brevijaru, a zatim se potanko tumači liturgija uskrсне noći.¹¹ Naglašava se potreba uvođenja Vazmenog bdjenja koje ne bi trebalo započeti prije 22 sata, da bi misa mogla početi o ponoći. Obred započinje blagoslovom ognja, znamenovanjem i unošenjem svijeća u crkvu. Slijedi vazmeni *Exsultet*. Čitaju se samo 4 proroštva (mjesto dotadašnjih 12), litanije svih svetih a svećenik blagoslivlje krsni zdenac. Članak zatim donosi obrazac obnove krsnog zavjeta (na hrvatskom). I, konačno, slijedi misa bez pristupnih molitava.

b) Sljedeći broj donosi *Okružnicu* biskupa Stjepana Bäuerleina o proslavi Uskrсне vigiliije. Sukladno Papinoj želji i biskup želi da se ona u biskupiji slavi. Svećenici neka iz prethodnog broja VBD većim slovima prepisu molitve i rubrike. Biskup ipak dopušta da se uz rečenu Uskrсну vigiliiju može proslaviti i pučka svečanost i procesija uskrسnuća, te da zvona mogu zvoniti već od subote u podne.¹²

6 Sâm dokumenat i njegov prijevod donosi upravo VBD 6(1953)49-50. VBD donosi i autentično tumačenje: 6(1953)102-103, kao i svoje tumačenje 6(1953)60-62.

7 *Obnovljeni obred Svete sedmice*, vatikanska tiskara "Polyglotta" 1967.

8 VDB donosi na hrvatskom prva dva teksta 11 godina ranije: 9(1956)23-27.

9 Napomenimo da su svi članci u VBD nepotpisani (osim službenih dekreta biskupa). u arhivi VBD pregledali smo čak i rukopis ovih članaka: i oni su nepotpisani. Razlog je jednostavan: postojala je stvarna opasnost da nekome bude namontirano političko suđenje zbog pisane riječi.

10 *Sveta Uskrсна noć (Uskrсна vigiliija, bdjenje)*, 5(1952)17-21.

11 Tumačenje je podrobno, jer svećenici osim ovog članka i nisu imali u tome trenutku nekih drugih materijala za slavlje Vazmenog bdjenja.

12 VBD 5(1952)44-45. U rukopisu je vidljivo kako je biskup kasnije ubacio dio koji govori o mogućnosti da se proslavi i procesija uskrسnuća.

c) S obzirom na već spomenutu poteškoću manjka drugih katoličkih časopisa ugodno je iznenađenje kako VBD nalazi i prenosi dobre članke iz stranih časopisa. Osobito vrijedan članak pojavio se već sljedeće godine. I sam je naslov znakovit: Uskrsno Bdjenje¹³. *Autor prenosi čitaocima (uz neke vlastite prilagodbe i komentare) članak što ga je Josef Löw objavio u Theol. Quartalschrift* u Linzu. Trijezno se obrazlaže izbor upravo ovog pisca: Löw je vicerelator u Kongregaciji obreda i jedan je od tvoraca novoga obreda¹⁴.

Naš autor dalekovidno predlaže naziv *Uskrsno bdjenje* umjesto *Uskrsna vigilija* jer se u to vrijeme "vigilija" razumijevala kao večernje (ali ne i noćno) bogoslužje. Govori se o potrebi da se i Bogoslužje Velikog četvrtka prebaci u prikladnije, večernje sate. U biskupiji Limburg biskup je to već bio odredio.

Autor se zatim zalaže da se čitanja mogu uzeti i na hrvatskom jeziku (kad već postoji takovo dopuštenje za nedjelje i blagdane). I Löw govori kako je namjerno stavljeno u rubriku da *svećenik i puk sjede i slušaju čitanja*. Kako će puk slušati, ako ne razumije? Sve je dakle usmjereno prema narodnom jeziku.

Iznosi se i tankočutnost Sv. Stolice: dosada su svi liturgijski dekreti bili jednostavno izdani i određeni, a sada se po prvi puta nešto stavlja *ad libitum* i *ad experimentum*.

Kao ohrabrenje se navodi kako je već 1951. Bdjenje proslavljeno i u Lateranskoj bazilici, da su ga u Njemačkoj prihvatile sve biskupije osim jedne, te da se daju neke olakšice u Brevijaru za one koji slave Uskrsno bdjenje.

Vidjeli smo kako se za obnovu vazmenog bdjenja daje prva uputa, zatim biskupska okružnica s daljnjim odredbama te konačno solidan liturgijsko-pastoralni članak koji objašnjava i obrazlaže smisao obnovljenog Vazmenog bdjenja. Sve je ovo za svećenike i nužno potrebno i veoma korisno.

2. Konstitucija Christus Dominus (o euharistijskom postu)

a) Dokument je donesen 6. siječnja 1953., a već je u ožujskom broju VBD opširno prikazan i protumačen¹⁵. Ovdje nas zanima dio koji govori o večernjim misama: već je postojalo dopuštenje za večernje mise nedjeljom i blagdanom, a sada se ono proširuje na još neke slučajeve. U tom slučaju euharistijski post veže do tri sata prije mise.

¹³ VBD 6(1953)47-48. 54-57.

¹⁴ I BUGNINI ga navodi kao člana Komisije, nav. dj., 21.

¹⁵ *Nova konstitucija "Christus Dominus" (Euharistijski post - i njegove olakšice)*, VBD 6(1953)33-37.

b) U sljedećem se broju donosi latinski i hrvatski sâma Konstitucija i Naputak vrhovne kongregacije Svetog oficija¹⁶. Autentično tumačenje euharistijskog posta nalazimo u sljedećem broju¹⁷.

c) VBD u stopu prati sve promjene u bogoslužju. Donosi tako i neka pojašnjenja Kongregacije obreda glede večernjih misa¹⁸. Ne odobravaju se svečane večernje mise, a što se tiče večernje mise na Veliki četvrtak odgovor je: "Differtur et nihil innovetur". Očigledno Komisija za liturgijsku obnovu i Kongregacija obreda nisu jednako razmišljale. Valjalo je čekati.

Donosi se i izvještaj s liturgijskog sastanka u Splitu 1. rujna 1954. (jedini navedeni predavač D. Kniewald) gdje se u raspravi o liturgijskoj obnovi govori i o obnovljenom Uskrsnom bdjenju¹⁹.

Današnjem se čitaocu ove odredbe mogu doimati sitničave i previše kazuističke, ali su u ono vrijeme zasigurno značile veliki boljitak.

3. Obnova Svete Sedmice 1955.

a) Kao što je već spomenuto, konačna obnova cijelog Velikog tjedna donesena je 16. studenog 1955. a stupila je na snagu u Velikom tjednu sljedeće godine. Najznačajnija promjena, uz već uvedeno Uskrsno bdjenje, svakako je večernji sat bogoslužja na Veliki četvrtak i Veliki petak. U tome smislu Kongregacija obreda donosi Odredbe koje VBD prenosi u hrvatskom prijevodu²⁰. Te su odredbe prešle i u sam obnovljeni obred kao prethodne napomene.

b) Sljedeći broj donosi izvrstan povijesno-teološki pregled bogoslužja velikoga tjedna²¹. Autor pokazuje veliku liturgijsku kulturu, navodi više autora, te veli da u tumačenju Svetog tjedna slijedi ponajviše dvojicu²². Budući da se Vazmeno bdjenje slavi već od 1951., u članku se pobliže tumače ostali dani Velikog tjedna koji su zahvaćeni upravo konačnom reformom 1955. Vrlo se precizno tumači postanak i smisao Cvjetne nedjelje: dvije su tradicije koje se onda spajaju. Prema rimskoj liturgiji ova je nedjelja prven-

16 VBD 6(1953)49-54.

17 VBD 6(1953) 101-102.

18 *Večernja misa (svečana, pjevana ili tiba?)*, VBD 7(1954)60. Iz arhive VBD vidljivo je da je ove upite slao i odgovore dobivao nadbiskup J. UJČIĆ iz Beograda.

19 VBD 7(1954)176.

20 *Opća odredba o preuređenju liturgijskog obreda Velikog tjedna; Naputak za praktičnu primjenu Obreda velikog tjedna*, VBD 9(1956) 23-27.

21 *Pripravimo se na Sveti tjeđan (Nekoliko dogmatskih i historijskih napomena)*, VBD 9(1956)41-45.

22 SCHUSTER, *Liber sacramentorum*, referat održan u Luganu 1954; zatim predavanje P. ANTONELLIJA u Asizu, objavljeno u: *Osservatore Romano*, 16. studenoga 1955. Autor se služi i 41. sveskom časopisa *La Maison Dieu*.

stveno nedjelja muke, a prema jeruzalemskoj (koja je prešla u Galiju, Španjolsku i u Milano) nedjelja je to Kristovog svečanog ulaska u Jeruzalem. Za Veliki četvrtak navodi se za ono vrijeme revolucionarna ideja predstavljena od P. Schmidta, kako Veliki četvrtak i ne bi pripadao Svetom Trodnevlju, nego samo večernja misa Gospodnje večere, ukoliko je ona na neki način vigilijska Velikog petka²³. Slijedi opis bogoslužja Velikog petka s naznakama kad je i zašto tijekom povijesti nastao pojedini dio ovog bogoslužja.

c) VBD donosi dodatne izjave Kongregacije obreda glede bogoslužja Velikoga tjedna, odnosno na molbu nekih biskupa daju se neke olakšice²⁴. Kad je u pitanju Vazmeno bdjenje, olakšica se sastoji u satu slavlja: Iako je opće pravilo da Bdjenje treba početi tako da misa može započeti oko pola noći, Ordinarijima se daje ovlast da zbog teških razloga u *pojedinačnim* slučajevima dopuste da Bdjenje ranije započne.

d) VBD donosi 3. dio već spomenutog predavanja F. ANTONELLIJA na pastoralno-liturgijskom kongresu u Asizu. Riječ je o izgledima za budućnost²⁵. Antonelli naglašava kako reforma nije samo u promjeni rubrika niti u stanovitom pojednostavljenju, nego ona dotiče samo središte i dušu. Zato Kongregacija uz sam obred dodaje i Naputak o njegovoj provedbi. Autor tumači pojedine dane velikog tjedna, a iz obnovljenog Obreda Velike subote ističe *obnovu krsnih zavjeta*. Kako se u starini redovito krštavalo u Vazmenoj noći, tako je u obred ušao i blagoslov vode. Kad krštenja više nije bilo, blagoslov je vode ostao nerazumljiv. Sad se uvodi obnova krsnih obećanja upravo stoga da se daje snažno krsno obilježje vazmenom bdjenju, pa i onda kada nema krštenja. Liturgijska obnova, a i naša vlastita obnova i treba započeti od bogoslužja Velikog tjedna, od otajstvene proslave Kristove muke, smrti i uskrsnuća. To je potrebno propovijedati i u tome puk poučavati.

²³ Naime, Crkva slavi, muku, smrt i uskrsnuće Kristovo, a to se slavi u petak, subotu i nedjelju. Ovo rješenje, da misom večere Gospodnje započinje Trodnevlje jest nekako "salamonsko" i prihvaćeno je reformom iz 1970.

²⁴ *Declaratio circa functiones "Tridui sacri" sec. Ordinem Hebd. S. instauratum*, od 15. ožujka 1956, VBD 10(1957)59; *Ordinationes et declarationes circa ordinem Hebdomadae sanctae instauratum*, od 1. veljače 1957., VBD 10(1957)60-61.

²⁵ *Liturgijska obnova Svetog tjedna*, VBD 11(1958)41-43. Antonelli je bio generalni relator Kongregacije obreda, što potvrđuje i BUGNINI, nav. dj., 21. Pisac očito dobro zna koje autore predstaviti svojim čitaocima!

Zaključak

Ulogu VBD u obnovi Vazmenog bdjenja 1951. i 1955. možemo sažeti u nekoliko točaka.

a) Donose se službeni dokumenti i službena tumačenja Svete Stolice.

b) Odmah se daju praktična tumačenja i razlaganja novih obreda (djelomično i s liturgijskim obrascem i rubrikama).

c) VBD donosi nekoliko izvrsnih teološko-liturgijsko-povijesnih članaka kojima se doprinosi teološkoj i liturgijskoj kulturi čitatelja.

d) Članci su otvoreni budućnosti: osjeća se da liturgijski zamah još traje.

e) U tome smislu su članci puni poleta i radosti zbog obnove i napretka crkve (unatoč teškim prilikama u kojima je tada živjela Crkva u nas).

f) Doda li se svemu ovome podatak da je u to vrijeme bio jedini časopis na području bivše Jugoslavije koji su svećenici imali na raspolaganju, onda se može mirno ustvrditi da je VBD bio **bitno sredstvo** širenja i provođenja obnovljene liturgije Velikog tjedna.

LA RIFORMA DELLA VEGLIA PASQUALE NEL "VJESNIK BISKUPIJE ĐAKOVAČKE" (1952-1958)

□ **Riassunto:**

La riforma della Veglia pasquale avvenuta nel 1951 *ad libitum e ad experimentum* ed promulgata ufficialmente nel 1955 ha potuto essere realizzata nell'Ex-Jugoslavia in gran parte grazie al "Vjesnik biskupije đakovačke", l'unica rivista alla disposizione del clero. Essa ha pubblicato i decreti della Santa sede, le lettere circolari del vescovo e gli articoli che approfondivano l'argomento. In una parola, *Vjesnik biskupije đakovačke* ha dato un contributo enorme a questa riforma ed ha espresso la gioia ed l'entusiasmo per rinascita della Chiesa. Purtroppo, date le circostanze politiche molto tese, tutti gli articoli sono rimasti anonimi sia nella rivista stessa, che nei manoscritti trovati nell'archivio.